

VEJLE AMTS AARBOG

UDGIVET AF

VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND

1936

KØBENHAVN
I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN
1936

POUL JENSEN KOLDING OG HANS SLÆGT

AF A. Ravnholt.

FORFÆDRENE

Omkring Midten af det 16. Aarhundrede levede der i Kolding et Ægtepar, som efter hvad der nu kan oplyses, synes at have været jævne, ubemidlede Borgerfolk. Mandens Navn var Povl Jensen, eller som hans Navn i Almindelighed stavedes: Povel Jenssøn. Han var født 1509 og døde 1572 »Fredag før Michaelisdag, der Klocken waar 5 om Morgen«. Hustruens Navn var Anna Ebbis, og hun døde 1550 »næste Mandag efter Pintzedag om Morgen till 4«. Om begge Ægtefolkene siges der »huis Siel Gud haffuer, oc blef begraffuen udi Colding Kircke«.

Ægteparret Povl Jensen og Anna Ebbis er de ældste kendte Stamforældre til den Slægt, hvortil Povl Jensen Kolding hører, og derigennem ogsaa til Familien Vinding, der helt op imod vor Tid har talt adskillige kendte og fremragende Mænd blandt sine Medlemmer.

Det var paa den Tid, da Povl Jensens boede i Kolding, ret almindeligt, at ogsaa jævne Folk blev begravede inde i Kirken. Der er da næppe noget mærkeligt i, at der i Kolding Kirke for Povl Jensens og deres Efterkommere har været en Familiebegravelse inde i Kirken. For mange af Familiens Medlemmer hedder det nemlig, at »de blef begraffuen udi Colding Kircke«.

Povl Jensen og hans Kone havde 5 Børn, 2 Sønner og 3 Døtre:

- 1) Iver Povlsen, d. 1622, en Tid Borgmester i København.
- 2) Marene Povlsdatter, d. 1575.
- 3) Anne Povlsdatter, d. 1583, 14. April.
- 4) Karene Povlsdatter, d. 1583, 21. Oktober i Haderslev.
- 5) Jens Povlsen, d. 1592.

Alle tre Døtre blev nedsat i Familiebegravelsen i Kolding. Tiden for Jens Povlsens Fødsel kendes ikke bestemt, men det maa have været ca. 1540. Søndag før St. Olufsdag 1573 fejredes i Kolding hans Bryllup med Magdalene Arentzsdatter, hvis Fader var en vestfalsk Handelsmand, der »formedels Krieg oc Vroelighed sig der begav udi Religionen«, var flygtet fra sin Hjemstavn og havde slaaet sig ned i Kolding. Denne Arent Falenkamp (ogsaa kaldet Folkams) var en af de Borgere i Kolding, der led haardt under den store Ildebrand i Aaret 1583, idet hans Hus og Ejendele blev et Rov for Luerne, da Ilden »Fredagen før Pintzedag mellem 11 og 12 hærgede fra Mette Bartschirers Stald oc til Torvit oc siden begge Sider neder Anders Bøgvads, og alle Stalde bag om oc Gaarde i Urtegaarden«.

I den lille middelalderlige Stad Kolding kom Jens Povlsen til at indtage en ret fremskudt Stilling, idet han blev baade Raadmand og Tolder i Byen. Da Byens Raad før Enevælden udelukkende valgtes indenfor Købmændenes Kreds, maa Jens Poulsen sikkert ligesom sin Fader have været Handelsmand, og den Værdighed at blive Medlem af Byens Raad var som oftest Udtryk for en ret stor Anseelse. Raadets Virksomhedsomraade var i den Tid stort og omfattende, bl. a. at udøve Dommermyndighed, kalde Sognepræst og Skolemester samt forestaa Ligningsvæsenet.¹⁾ Det var da ogsaa almindeligt, at Byens Tolder udpegedes blandt

¹⁾ P. Eliassen: Kolding.

Raadets 8 Medlemmer, og denne Værdighed var altsaa ogsaa blevet Jens Poulsen til Del.

Af et kongeligt Brev af 19. Februar 1592 ses det, at Tolder Jens Poulsen er kommen i en Restance til Kongen, for hvilken han ikke kan gøre Rede. Det befales da Lensmanden Caspar Markdanner at oppebære Øksnetolden i Kolding.²⁾ Hvad enten det nu var med eller uden egen Skyld, at Tolderen ikke kunde gøre Rede for sig overfor Kongen (Eliassen mener, at det var uforskyldt), saa var Jens Poulsens Funktion som Tolder dermed forbi, og han afgang kort Tid derefter ved Døden, nemlig den 21. November 1592. Hustruen levede til 1602, hvilket Aar hun døde d. 17. Marts.

3 Dage senere blev hun hensat i Familiebegravelsen i Kolding Kirke »og predikede over hende højlærde oc velbyrdige Mand Jens Søfrensen Sogneprest i Colding«.

Raadmand Jens Povlsens og Hustru Magdalene (Malene) Arentzsdatters Børn var følgende:

1) *Anne Jensdatter*, f. 1574, »Løverdage efter Maria Himmelfart, der Klocken waar 9 paa Dagen«, død 1575.

2) *Maren Jensdatter*, f. 1576 »Tirsdag for Kyndelmisse«. »Ved Mortensdagstide« 1592 blev hun gift med Frederik Splætt, og døde i Næstved 20. Febr. 1636.

3) *Birgitte Jensdatter*, f. 1578 »Løverdage før St. Knud«. Død 1585 og begravet 26. Juli i Kolding »hos hindis Syster Anne Jensdatter«.

4) *Poul Jensen*, f. 1581, Onsdag før Paaske (22. Marts). Opkaldt efter sin Bedstefader.

5) *Anne Jensdatter*, f. 27. Juni 1585. Død i Helsingør 2. Septbr. 1645.

6) *Birgitte Jensdatter*, f. 24. Novbr. 1588. Død Fastelavns Søndag 1589 og begravet i Kolding Kirke »imellem begge hindis Systerer«.

²⁾ Kancelliets Brevbøger.

POVL JENSEN KOLDING

Som omtalt faar man af forskellige Forhold det Indtryk, at Raadmand Jens Povlsens hørte til Byens mere fornemme Borgerstand. Det ses bl. a. af de Navne, der er opførte som Børnenes Faddere. Af saadanne var der i Reglen 6 eller 8, som oftest lige mange af hvert Køn. Blandt de Personer, der til de forskellige Tider viste Familien den Ære at staa Faddere og rimeligvis har været indbudt til Daabshøjtideligheden, findes flere Gange Byens Borgmester, Lensmanden og Slotsherren paa Koldinghus eller andre fornemme adelige.

Af de 6 Søskende er Nr. 4, Povl Jensen, den eneste, der har gjort sit Navn bekendt for Eftertiden. Ham er det derfor, vi i det følgende vil omtale nærmere. Hans Virksomhed og Eftermæle vidner om, at han saavel i medfødte Evner som i sine personlige Egenskaber og Anlæg hævede sig en Del over de fleste i sin Samtid.

Blandt Kilderne til Povl Jensens Liv og Arbejde maa fremhæves et haandskrevet Manuskript, bestaaende af 38 Blade Pergament, hvoraf dog en Del er ubeskrevet, i et sirligt Udstyr, som efter al Rimelighed er paa-begyndt af Povl Jensen Kolding og fortsat af hans Børn, især Prof. Rasmus Vinding. Manuskriptet er en Gang for mange Aar siden, ukendt ad hvilke Veje, havnet i det norske Universitetsbibliotek og blev i 1877 ved Birket Schmidt gengivet i »Danske Samlinger II«.

Povl Jensen med Tilnavnet Kolding blev som anført født 1581. Selv siger han: »... af mine salige Forældre blev jeg opdraget i Gutz sande Kundskab och fryct, och der min Alder kunde det taale, holdt och sat til Skole udi Kolding, hvor jeg bleff varindes till jeg vaar paa mit trettende Aar.« Den Skole, hvori Povl Jensen blev »holdt och sat«, har formodentlig

været Dronning Dorotheas Skole (Latinskolen), der var bleven grundlagt 1566. Men da Skolen i den første Tid kun var en lille saakaldt Trivialscole, der i Tiden omkring 1600 ikke var meget anset, var det i den Tid ikke ualmindeligt, at Forældrene sendte deres Sønner andet Sted hen.

Blandt Povl Jensens 7 Faddere fandtes, foruden Borgmesteren Hans Skriver, saa fornemme Folk som Kansler Niels Kaas og Adelsmændene Ludvig Munk og Johan Rud. Det har da rimeligvis været i Egen- skab af Drengens Fadder, at den kongelige Kansler tog sig af den nu faderløse Povl. I hvert Fald blev denne »formedels velbyrdige Niels Kaas Cansleris be- fordring« i April Maaned 1594 sat i Sorø lærde Skole, hvis Forstander paa den Tid hed Machabæus. Blandt Lærerne omtaler Povl Jensen især Hans Stefansen, der senere blev Skolens Forstander og Professor ved Uni- versitetet og som saadan fik Betydning for Povl Jen- sens senere Liv.

I Sorø var han Discipel i 6 Aar. De sidste 2 Aar underviste han Palle Rosenkrantz, senere Befalings- mand over Vordingborg Slot og Skoleherre paa Her- lufsholm, der siden bevarede megen Godhed for sin Ungdomslærer og fik Betydning for ham.

Aar 1600 blev Povl Jensen som Student indskrevet ved Københavns Universitet »under Rektor Doctor Peter Vinstrup, fordum Bisp udi Sjælland«.

Ved Universitetet opholdt Povl Jensen sig imidlertid kun et Aars Tid. Det første halve Aar boede han i Mester Hans Stefansens Hus, idet denne nu var bleven Professor. Han tog sig venligt af den flittige og be- gavede Elev, der dog det sidste halve Aar havde Op- hold hos sin Farbroder Iver Povlsen, forhen Borg- mester i København.

Da det i den Tid var almindeligt, at de unge Studenter, om det var muligt, drog en Tur ud i fremmede Lande, er det naturligt, at ogsaa Povl Jensens Hu stod til en Rejse. Det lykkedes ham ogsaa allerede 1601 at kunne rejse udenlands. I det latinske Vidnesbyrd, som Prof. Stefansen i den Anledning meddelte ham, hedder det bl. a.:

»Der findes meget faa som han, der dels ved Naturens Godhed, dels ogsaa med rette Fremgangsmaade og ved stadig Flid og Arbejde stræber efter den sande Dyd i Livet og med Dydens og Ærlighedens Ros foragtende de Ting, som fører bort derfra, bestræber sig alvorligt efter at omfatte med Aanden. Disse ere værdige til saa meget desto større Velvilje og Gunst fra alle gode Menneskers Side. . . .«³⁾

En smukkere Omtale kunde en ung Student vel ikke ønske sig, og Povl Jensen rejste nu først til Tyskland, derefter til Østrig, hvor han »ved St. Hansdags tide« 1601 i Prag traf sammen med »den navnkundige og berømte Astronomum og danske Mand, gode, velbyrdige Mand Thyge Brahe«, som jo i sin Landflygtighed her havde indrettet sig et Observatorium, efter at han som Følge af sine Uoverensstemmelser med den raadende Tankegang i Danmark 4 Aar i Forvejen havde været nødt til at forlade sit Fædreland.

Dette Møde mellem den berømte Astronom og den unge danske Student blev aabenbart af Betydning for dem begge. Thi de nøjedes ikke med et flygtigt Møde i det fremmede, men Povl Jensen sluttede sig nær til sin berømte Landsmand og »tjente hannem for en Student, indtil Gud den almægtige kaldte hannem ved Mortensdagstide (24. Oktober) til sin himmelske Herlighed«.

³⁾ Rørdam: Københavns Universitets Historie IV — 503.

Der kan vel næppe være Tvivl om, at Tyge Brahe med Glæde har modtaget den Hjælp og Opmuntring, som hans unge Landsmand kunde yde. Povl Jensen var, saavidt vides, den eneste Dansker, der var sammen med Tyge Brahe i den sidste Tid. I nogen Maade kunde denne da ogsaa betragte sin Student som en venlig og formildende Hilsen fra Fædrelandet. Under alle Omstændigheder ved vi, at Povl Jensen »saa hans salige endeligt og tjente hannem udi hans dødz stund«. Der foreligger ogsaa Vidnesbyrd om, at Tyge Brahe har givet sin unge Hjælper fortrolige Meddelelser.

Et saadant findes i »Danske Mag.« II, hvor Langebeck Pag. 243 beretter om, hvorledes T. B. i Aaret 1595 fik tilendebragt sine Observationer over de 1000 faste Stjerner og fik sin bekendte store Messingglobus bragt i Stand. I den Anledning siges det, at Povl Jensen har udtalt: »Jeg har hørt af hans egen Mund, at Globen har beløbet sig til 5000 Imperiedaler, fordi den saa ofte var istandsat og transporteret til Tyskland, og tilige havde det medført store Udgifter at faa den indstillet med Heldning mod det rette Stjernebillede.« Samme Sted fortælles det, at Povl Jensen har meddelt, at den Gang Grundstenen til Uranienborg blev nedlagt d. 23. Maj 1576, »blev den første Sten lagt af Kong Frederik (d. II), den anden af Carolus Danæus, Gallerkongens Udsending i Danmark, en meget lærd Mand«.

Et stærkt og smukt Vidnesbyrd om med hvilken Ærefrygt Povl Jensen Kolding saa op til Tyge Brahe, som han saaledes fik Lejlighed til at være til Hjælp og Opmuntring i hans sidste Tid, har vi i et latinsk Digt, der er forfattet af Kolding. Digtet er gengivet i den franske Filosof Gasendis Værk om Tyge Brahes Liv, der udkom paa Latin i Paris 1654.⁴⁾

⁴⁾ Universitetsbiblioteket.

Dette Digt, hvis Oversættelse her skyldes Lektor H. H. Nissen, Kolding, som jeg derfor er megen Tak skyldig, gengives i det oprindelige Versemaal: afvekslende Hexameter og Pentameter, og lyder saaledes:

ÆREMINDE

over den uforlignelige Mand

TYGE BRAHE

Nordbo fra Atlantis (Skaane) og

Ridder med (gylden) Kæde.

Man fortæller, at Jorden, dyrket af Mand og af Kvinde, fødte en frygtelig Slægt, vældige Kæmper det var.

De forsøgte en Gang at svinge sig højt op i Himlen, men det blev deres Fald, Guderne styrtd dem ned.

Dog hvad sker? Vi har set en ny Gigant stige opad: Himlen selv var jo ej Byrde at vrage for ham.

Han, hvem hele den vældige Jord var for lille og snæver, — saadan Skæbnen slog fast ved en urokkelig Dom —

Han, siger jeg, hin Kæmpe, om hvem det lyder saa vide, at han Himlens Sal tog for sit Jagtdistrikt,

han vilde ikkun leve blandt glimtende Stjerner

hist oppe,

for at finde det ud, hvad deres Gaade dog var.

Derfra han sejrende siger os Hemmeligheder, som ellers kun den store Alaand ved med sig selv i sit Sind.

Ser Du nu herfra op mod de Minder om ham den

afdøde,

dem han, lærd som han var, gav os at stirre imod.

Hvis, Diodorus, Du havde brugt Dine Øjne, saa vilde

Du have regnet dem med blandt de Vidundere syv.

Viger nu bort I gamle Lærde, der leved paa Jorden,

Type har blændende vist, I var kun smaa i Jert

Kald. — —

Ve, ak ve mig, hvad ser jeg, min Tale nu brat maa

forstumme.

Pludselig skælv jeg maa, gysende stille jeg staar.

Død, han er død, har I hørt det, I funkende Stjerner

paa Himlen.

Han, Tyge Brahe, er død. Større end Atlas han var.
 Hvorfor har I dog bestemt, at han skulde just vandre
 heden?

han som dog altid med Flid dyrkede Eder saa glad.
 Stjernerne, som han os gav at undres paa og beskue,
 de tog med Avind ham bort, bort fra mit søgende Blik.
 Sørgе vil jeg dog ej, men sige, hvad sandt er, thi
 han, som

var her paa Jorden saa stor, ham kan den ej holde fast.
 Nu færdes han histoppe i Himlen blandt sine Stjerner,
 før de var ham Maal, og han kom nu didop.
 Altsaa skuer han ned til Hjemmet paa Jorden,
 den brede,

Glad er han nu: Dit Suk, siger han, rører mig ej,
 rører mig ej, thi nu har jeg sejrende fundet min Lykke,
 og jeg ønsker ej mer paa Jorden at leve igen. — — —

*Poul Jensen Kolding
 Nordbo.*

Himlen jeg naaede nu og vender mit Blik mod det lave,
 Verden foragter jeg, ser nu kun opad mod Gud. — —

Slutningen af denne efter vore Ører lidt højstemte
 Hyldest leder uvilkaarlig Tanken hen paa, hvad J. L.
 Heiberg ca. 250 Aar senere (1819) skrev i sin kendte
 Sang: »Solen sank bag grønne Lund«:

Men Urania sin Ven
 vil et andet Hjem berede,
 hvorved hendes Kunst kan brede
 sig til andre Lande hen.
 Dunkelt jeg kun Vejen ser,
 Stjernerne maa den betegne.
 Lige meget hvad for Egne,
 er ej Himlen alle Vegne,
 hvad behøver jeg saa mer?

— — —
 Fra Prag rejste Poul Jensen videre mod Syd til Ita-
 lien, hvor han i nogen Tid opholdt sig i Ferraro og i
 Rom. Paa Hjemvejen studerede han i Wittenberg og

kom i Marts Maaned 1604 tilbage til København. Men da han nu umiddelbart derefter af Rigsmarsken Sten Maltesen Sehested blev antaget til at følge ham paa en Tur til Karlsbad, »paa huicken reise jeg tiende den velbyrdige Mand udi hans Sager«, gik Rejsen igen for en Tid til Udlandet. Samme Efteraar vendte han atter tilbage og disputerede nu ved Universitetet for Magistergraden over Emnet: Muligheden for Forudsigelse (Aabenbaring).

Tiden var nu inde til, at han kunde søge fast Beskæftigelse eller Stilling. Af et Brev, dateret 4. Maj 1605, ser det ud til, at Magister Povl Jensen har søgt en Stilling i Malmø. I dette Brev, skrevet af den tidligere Rektor i Sorø, nu Prof. Hans Steffensen (Johannis Stephanus) til Biskop Mogens Madsen i Lund, hedder det bl. a.:⁵⁾

»M(agister) Paulus, som Academiet har anbefalet til Dig, bør ansættes, ved at Du lægger Dit Lod i Vægt-skaalen. Og jeg indser nemlig ikke, hvad de i Malmø kan have imod ham — han er jo ikke prøvet —, medmindre de maaske mener, at han bør foragtes paa Grund af sin Alder. Jeg tror ikke der paa nogen Maade kan rettes Bebrejdelse imod ham i Liv og Sæder. Medens han færdedes ved Academiet syntes han mig sandelig ogsaa en pæn ung Mand og saare flittig. — — Altsaa være han Dig ogsaa af mig *anbefalet* i en overordentlig Grad. — — — —«

Alligevel lykkedes det dog ikke at faa Povl anbragt i den paagældende Stilling, thi samme Aar (1605) blev han efter Anbefaling af Professor Hans Poulsen Resen, i en Alder af kun 24 Aar, udnævnt til Rektor ved den lærde Skole i Aalborg, »kaldet dertil af Mester Jakob Holm, Bisp udi Vendsyssel«.

⁵⁾ Nye kirkehist. Samlinger V - 208 (oversat fra Latin).

Under sit 3-aarige Ophold i Aalborg deltog Povl Jensen i Aaret 1608 som delegeret for Gejstligheden i sin By i Højtidelighederne i Anledning af Prins Christians (Chr. 4.s næstældste Søn) Udvælgelse til Tronfølger. Denne Rejse til Hovedstaden gav Anledning til, at han af Vilhelm Dresselbjerg til Vindingegaard og kgl. Sekretær Niels Krag til Agerkrog, der var Patroner for de paagældende Kirker, under 11. Juli 1608 blev kaldet til Sognepræst for Vindinge og Kvislemark, nu Fuirendal og K., under Sorø Amt, til hvilket Embede han blev ordineret af Biskop, Dr. Peter Vinstrup.

Kort forinden Povl Jensen slog ind paa den gejstlige Bane havde der været Tale om, at han kunde blive Hans Stefansens Efterfølger som pædagogisk Professor. Da denne i April 1608 var bleven udnævnt til Forstander for Sorø Skole, foreslog han at vælge en Efterfølger, der kunde fortsætte ham i Faget. Blandt de foreslaede var Povl Jensen, men en anden Aspirant, Povl Bjelke, fik de fleste Stemmer.⁶⁾

Efter Datidens Skik og Praksis indgik Povl Jensen kort Tid efter sin Tiltrædelse som Præst for de to sydsjællandske Sogne (23. Oktbr. 1608) Ægteskab »med min formandz salige Rasmus Jensens efter leffverske, Erlig och gudfrygtig Quinde Johanne Pedersdaatter«. Hun var Datter af en Skömager Peder Iffversen og Hustru Ane Lavesdatter i Malmø. Med sin første Mand havde hun haft 4 Børn, hvoraf kun det ene var levende, nemlig Daniel Rasmussen, der siden blev Sognepræst for Fræninge og Valsø Kald i Skaane.

I 14 Aar levede Povl Jensen nu som Præst for de to Sogne. Men han nøjedes ikke med at forrette sit Kald og Embede, thi han var ivrigt optaget af at sysle med sine sproglige og kirkehistoriske Studier.

⁶⁾ Rørdam: Københavns Universitets Historie.

Af et kongeligt Brev, dateret Hafniæ 14. Febr. 1622 ser vi, at Kongen udsteder Ordre til at udnævne Sognepræsten i Vindinge til Præst ved Herlufsholm Kirke. Brevet er sendt til Skoleherren paa Herlufsholm, Hr. Palle Rosenkrantz, og lyder:

Vor Gunst tilforn.

Wider att efftersom wi Naadigst forfarer, scholen paa Herlufsholmb meget att were kommen til Achters formedels forstandernis Vagtsomhed, da haffue wi Naadigst bewilget, att osz Elskelig M. Pouffuel, Sogneprest udj Vindinge, samme Stedz maa were Gutz Ords tienere och forstandere.«⁷⁾

Paa dette Brev skete det altsaa, at Palle Rosenkrantz fik Lejlighed til at kalde sin forhenværende Ungdomslærer til Præst og Forstander paa Herlufsholm.

2¹/₂ Maaned senere overtog Povl Jensen sit Embede:

»Philip Jacobi Dag (1. Maj) 1622 kom jeg formedels Kgl. Mays breff och befaling til Herlufsholmb Kloster at være Sognepræst och forstandere der hos, att forfare stedets Lejlighed och hjelpe dett paa fode igen, som ellers waar kommen flux tilbage«. Saaledes lyder hans egen Meddelelse derom.

Under sit Ophold i Vindinge var Povl Jensen allerede d. 15. Aug. 1615 af Biskop Hans Resen bleven udnævnt til Provst for Flakkebjerg Herred. Som Forstander for Herlufsholm fik han nu god Lejlighed til at vise sin praktiske Dygtighed. Skolen trængte haardt til at bringes paa Fode, saavel i det ydre som indadtil.

Udsagnene om hans Evner paa det praktiske Omraade lyder paa, at han var ualmindelig dygtig. Saaledes skriver Melchior:⁸⁾

⁷⁾ Sjællandske Tegnelser 22-16 (Ny kirkehist. Saml.).

⁸⁾ Historiske Efterretninger om Herlufsholm 1865-74.

»Som Forstander for Herlufsholm Skole fik P. J. K. god Lejlighed til at vise sin praktiske Duelighed. Skolen trængte, som omtalt, haardt til at bringes paa Fode paa baade den ene og den anden Maade. Som Forstander fik Colding ikke alene den umiddelbare Bestyrelse af Stiftelsens Økonomi og alle de Forretninger, som Skriveren havde haft, men han blev tillige begavet med en Skoleherres næsten fuldkomne Myndighed. De Indretninger, han fandt tjenlige for Stiftelsen, kunde han foretage paa egen Haand. Men den Myndighed, som var ham betroet, anvendte Colding ikke uden til Stiftelsens Bedste. Da han modtog Forstanderskabet, fandt han Skolens Sager i slet Tilstand, men det varede ej længe, inden alt fik et andet Udseende: Økonomien blev ordentligere bestyret, Indkomsterne forøgedes, Bygningerne forbedrede og adskillige hensigtsmæssige Indretninger foretoges, saa at Skolen af denne virksomme og retskafne Mands Nidkærhed høstede de mest velgørende Frugter. Fra nyt lod han opføre et grundmuret Porthus paa to Stokværk, hvoraf den ene Side indrettedes til Bolig for Ridefogden, den anden for Ladegaardsfogden. For Disciplene indrettede han bekvemme Værelser og en smuk Undervisningssal, i Steden for, at Spisestuen tilforn ogsaa brugtes til Undervisning. Jordegodset forøgede han ved Tilkøb af nyt Gods for nogle Tusind Rigsdaler.«

Som det ses, var det en meget betydningsfuld Periode i Skolens Historie, den Tid Kolding var Forstander. Dertil kommer, at ogsaa Discipeltallet under hans Bestyrelse steg, saaledes at det naaede den største Højde, det havde indtil det 19. Aarhundredes Begyndelse, nemlig ca. 80. Efter Melchiors Beretning fandtes den Gang endnu i Skolens Arkiv Koldings Husholdningsregnskaber (rimeligvis findes de endnu), »der fuldkommen vidne saavel om omhyggelige Nøjagtighed som om hans Virksomhed i at befordre Stiftelsens Vel«.

Om sin Virksomhed med at bringe Stiftelsen paa Fode udtalte Kolding selv, at det ogsaa »formedels Gudz sønderlige forsyn och velsignelse skeed er med icke ringe forbedring paa bygning och aarlige indkom«.

I henved 9^{1/2} Aar forblev Kolding i Stillingen som Skolens Forstander. Men efterhaanden følte han sig stærkt besværet af Arbejdet med den praktiske Ledelse. Allerede i et Brev (paa Latin) til sin Raadgiver og Hjælper Biskop Hans Resen, af 22. Febr. 1629 henlyder han hertil. Den 27. Jan. 1631 skriver Povl Jensen et Brev til den nuværende Skolepatron, Christoffer Ulfeldt til Svenstrup. Dette Brev, der er det eneste egenhændige Minde paa Dansk, jeg har truffet om Forfatteren, bærer følgende Udskrift:⁹⁾

»Ærlig og velbyrdig Mand Christoffer Ulfeldt til Svendstrup, Danmarks Rigis Raad och Høffvitzmand paa Helsingborg Slot, min gunstige, gode Ven och Patron tiennestvillig tilskreffvet.« Efter nogle indledende Høflighedsbemærkninger og nogle Ord om Salg af Jordegods, fortsætter Brevskriveren: »Hvad wor Tale waar om Scholens Vilkaar, beder jeg och ydmygeligen (som jeg och haffver skreffven Cantzleren till om), D. W. vilde lade sig dett nu være anliggende och tænke paa, en god, dygtig Karl, som til Woldermisse kunde antage Scholens godtz och Regnskaff, thi jeg er nu aldeles trætt deraf, och jeg ved mig længer derudi att kunde gaffne Scholen. Nu slaar (jeg) min Lid til D. W. forsyner saa Scholen med en god Karl till Woldermisse.

Vil derhos haffve D. W. med sin kiære Hustrue och børn den almægtige Gud befalet.«

Herluffsnolm d. 27. Jan. 1631.

D. W. w. T.

Povl Jensen
Egen haand.

⁹⁾ Rigsarkivet.

Det blev dog ikke »til Woldermisse« (d. 1. Maj), at Herlufsholms Forstander fik sin Afsked. Først den 7. Septb. 1631 foreligger hans Entledigelse fra dette Hverv.

Povl Jensen Kolding flyttede nu til lille Næstved, hvor han stadig vedblev at fungere i Præsteembedet til sin Død.

Som et lille Vidnesbyrd om hans Interesse for de fattige kan det nævnes, at Povl Jensen i Aaret 1630 skænkede et Legat paa 100 Rdl. til Herlufsholm Skolekasse. Renterne deraf er siden hver Mikkelsdag uddelt til de mest trængende i Sognet.

For Povl Jensen Kolding og hans Hustru indtraf det usædvanlige, at de begge døde med saa kort Mellemrum, at de blev begravede paa samme Dag. Herlufsholms Præst og tidligere Forstander lukkede sidste Gang sine Øjne den 18. Oktober 1640, hans Hustru den 26. i samme Maaned. Begge blev de indsat i en Begravelse i Kirkens Kor, og over dem sattes en Ligsten med denne Indskrift:

»Her hviler hæderlig og højlærd Mand Salig Mag. Povel Jenssøn Colding, fordem Sognepræst og Forstandere her til den adelige fri Sted Herlovsholm og Provst i Øster Flakkebjerg Herrit med sin Hustrue, hæderlig og dydig Matrone S. Johanne Peders-Datter, som begge døde og blev begravne d. 30. Oktober 1640. — Gud give dem paa Dommedag en glædelig Opstandelse.«¹⁰⁾

En Tavle med en lignende Indskrift er andet Sted ophængt i Herlufsholms Kirke.

— I det i Begyndelsen omtalte Haandskrift har Povl Jensen et Sted indført følgende Ord fra Davids Salmer (119, 17 til 19): »Gør vel imod Din Tjener, at jeg maa leve, og jeg vil holde Dine Ord. Oplad mine Øjne,

¹⁰⁾ Melchior, Pag. 68.

at jeg maa se de underfulde Ting i Din Lov. Jeg er fremmed paa Jorden, skjul ikke Dine Bud for mig.«

Saa fremt vi i dette korte Citat kan se et Udtryk for Povl Jensens personlige Syn og Sindelag, hvad alt, hvad vi véd om ham, egentlig berettiger os til, tør det sikkert ogsaa siges, at i et smukkere Lys kunde han næppe staa for os i Nutiden.

Til Fortællingen om dette udmærkede Menneskes Livsløb kan det endelig tilføjes, at det 30 Aar efter hans Død skete, at hans Søn, Rasmus Vinding, for at hædre hans Minde, lod sin Faders Lig føre til København, hvor det da blev indsat i Frue Kirke. Gravpladsen i Kirken ved Herlufsholm blev derefter taget i Besiddelse af Povl Jensens Dattersøn, Præsten Povl Munksgaard, Forstander for Stiftelsen, som ikke følte sig tiltalt ved denne Forstyrrelse af Gravens Fred. Paa den samme Tavle, hvor Indskriften over hans Bedste-forældre var sat, lod Povl Munksgaard indhugge følgende Inskription paa Latin:

»Beate Coldings Barnebarn, Povl Munksgaard, denne Kirkes Præst og Flakkebjergernes Provst har ladet lave dette Mindesmærke for sig selv og sine kære, efterat den højædle Vinding har overført de foran nævntes Ben til København. Han haaber nu paa Hvile i Fremtiden for sig og sin Hustru, Elisa Mai, idet han beder de efterlevende:

Lad dog de dødes Ben hvile urørte og gør ikke den døde Skade, han som i levende Live ikke har skadet nogen og som saa godt han kunde, var dette hellige Steds Beskytter og Forsvarer.«

Anno 1685.

»Den højædle Vinding« havde imidlertid kun den bedste Hensigt med Flytningen, nemlig den at hædre sin Faders Minde. I sit store Værk »REGIA ACADE-

MIA HAFNIENSIS«, Kbhvn. 1665, indføjede Rasmus Vinding paa et Par af de sidste Sider (757—58) en kort Levnedsskildring af sin Fader, hvortil han føjede en Efterskrift, der som en Prøve paa den til dette Emne knyttede Latin uoversat lyder:

· PIETATI IN PARENTEM QVOD HANC PAGINAM ALIAS VACATURAM DEDERIM, ME FACILE VENIAM IMPETRATURUM CONFIDO.

I Oversættelse:

»Jeg fortrøster mig til, at jeg let vil erholde Tilgivelse, fordi jeg af Pietet mod en Fader har gengivet denne Side saaledes, at visse Ting er udeladt.«

Det er aabenbart kun Pladshensyn, der har forhindret ham i at give en udførligere Beretning om sin Fader, for hvem han nærrede en dyb sønlig Pietet.

PAULUS JANUS COLDINGENSIS

Det Tidsrum — 17. Aarhundredes Begyndelse —, da Povl Jensen Kolding levede og forfattede sine efterladte Skrifter, var i høj Grad præget af, at det latinske Sprog næsten beherskede hele den videnskabelige Skribentvirksomhed. Enhver Discipel, der fik Foden inden for en af Landets mange lærde Skoler (Latinskoler), blev i den Grad indpisket i det latinske Sprog, at de senere hen, ofte baade i Tide og Utide, benyttede sig af Latinen. En saa klassisk Figur som Erasmus Montanus er jo et typisk Eksempel paa, hvorledes den megen latinske Lærdom kunde gaa mindre befæstede Sjæle til Hovedet.

Til den Type hørte Povl Jensen ikke. Hos ham resulterede Gennemgangen af de 6 Klasser i »den berømte Skole i Sorø« ikke i forløren videnskabelig Op-

pustethed, men det latinske Sprog, som han i Skoletiden blev indviet i, benyttede han sig, i Overensstemmelse med Tidens Aand og Praksis, senere af ved sine sproglige og kirkehistoriske Studier og Forfatterskab.

I Overensstemmelse med denne Latinisering indenfor den akademiske Verden blev ogsaa Povl Jensens Navn omskrevet, saaledes at det blev til Paulus Janus Coldingensis eller Paulum Jani Coldingium. En saadan Latinisering var dog ikke mere end hvad der kunde overgaa enhver Studiosus, der havde disputeret for Magistergraden ved Københavns Universitet, og under den latinske Betegnelse blev Povl Jensen angivet som Forfatter til sine, i Reglen paa Latin trykte, Værker.

En nøjere Vurdering og Omtale af disse nu naturligvis forældede og forladte Arbejder vilde henhøre under rent videnskabelig Syssel og i vore Dage være ganske upaakrævet. Dette udelukker dog ingenlunde, at Povl Jensens Forfatterskab i sin Tid var særdeles betydeligt. Her vil vi nøjes med at nævne hans vigtigste Arbejder og ledsage Omtalen med Eksempler paa, hvad der paa forskellige Steder er skrevet om disse.

Povl Jensen Koldings Forfatterskab omfatter særlig følgende tre Bøger:

1. *En Kirkehistorie*, der udkom paa dansk i København 1614. Dens Undertitel lød: »Sanddru Beskrivelse om den store och underlige Religionsforandring, som skede udi vore Forældres Tijd udi det Romerske Rige, formedelst det sande Evangelii Obenbaring och Prædiken i sin rette Mening fra første Begyndelse indtil alting kom til en visse Fred och Roelighed met menige Rigetz Samtycke.«

Denne Kirkehistorie, der var den eneste af Povl Jensens Bøger, der blev trykt paa dansk, var altsaa en

Fremstilling af den lutherske Reformation, saaledes som denne var foregaaet »udi vore Forældres Tiid«. Molbeck skriver om den, at den tillige vidner om Forfatterens »Gaver til at skrive det danske Sprog i et for hans Tidsalder godt, rent og flydende Foredrag«. ¹¹⁾

2. *Etymologicum Latinum*, der udkom i Rostock 1622. Denne Bog, der bestaar af ikke mindre end 1490 flerspaltede Sider, er en latinsk Ordaflædningslære, som forklarer Ordenes oprindelige Betydning med Oversættelse »til Brug for Fædrelandets opvoksende Ungdom«, ledsaget af et saakaldt Vocabularium (Ordbog) og et henvisende Register over Ord, som ikke findes i deres alfabetiske Orden. Molbeck skriver derom:

»Dette vidtløftige og i sin Art ret brugbare Leksikon er forsynet med en betydelig Mængde gode danske Ord og Udtryk, hvoriblandt hist og her ogsaa forekommer Idiotismer. Forfatteren har været meget hjemme i Sproget og bl. a. fortrolig med den jydsk Dialekt, hvoraf nu og da Udtryk forekommer. Hans Ordbog har for sin Tid samme Fortjeneste som Christiern Pedersens omtrent et Hundrede Aar ældre Værk havde for Begyndelsen af 16. Aarhundrede.«

Bogen, der var tilegnet den udvalgte Prins, hvis Hyldning Povl Jensen havde bivaanet, blev i det 17. Aarhundredes sidste Halvdel berømt af Biskop Birkerod, som i sine Dagbøger den 10. April 1672 udbrøder:

»En Gang for alle maa jeg dog med Berømmelse ihukomme den arbejdsomme og meget omtalte Mand Povl Jensen Kolding for hans ubeskrivelige Arbejdsomhed og Flid med hans *Etymologicum-Latino-Danicum* for Lyset at udgive. Thi naar jeg ikkun lidet i bemeldte hans sproglige Værk læser, saa maa jeg vis-

¹¹⁾ Nye Danske Mag. V - 243.

selig takke den gode Mand, som haver sparet min og fleres Umage i at udvikle baade Grammatik og Lydlære, naar vi her kan have (hvad mange, dog ikke alle, Spørgsmaal anbelanger) Lexicon, Grammatik og Lydlære i et Bind. Jeg haver hørt min kjære Fader fortælle, hvorledes bemeldte M. Povel Jensen anstrengte sig stedse, ja endog paa sin Sotteseng, med sine sproglige Samlinger at føre til Pens, og der han laa moxen (næsten) med Aanden paa Tungen, blev han ved med dette Arbejde, indtil Dødens Time gjorde Ende paa hans lovværdige Møje.«¹²⁾

3. *Dictionarium Herlovianum*. København 1626, en latinsk Ordføjningslære, udledet af Etymologien, bestaaende af 726 Sider i Oktav, og hvori Forfatteren i Fortalen særlig nævner Biskop Hans Resen som den, der fortrinlig har bidraget til Arbejdets Fremme, ogsaa ved lingvistiske (sproglige) Meddelelser.

I »Nye danske Magasin« V udtaler Molbech herom:

»Sine Fortjenester af vor Ordbogs-Literatur forøgede han endnu ved Udgivelsen af *Dictionarium Herlovianum*. Dette for sin Tid ikke mindre berømmelige Værk er den første egentlige Dansk-latinske Ordbog, vi besidde og har i mere end et Aarhundrede været en brugt og brugbar Skolebog i Danmark og Norge. Det har dog ikke gandske fuldstændig optaget alle de danske Ord, som findes i Etymologien. Forfatteren, der i sin Fortale gjør tilstrækkelig Rede for Bogens Øjemed, ivrer bl. a. meget imod dem, der ringeagte og tilside-sætte Modersmaalet, blande det med latinske og andre fremmede Ord, ja endog aabenbart beføre og beskæmme det ved at tillægge det en Mangel og Fattigdom, som det ikke kjender. Mennesker, der i Sandhed alt for skammelig fornærme deres Fædreland. Thi hvad findes vel i det latinske eller noget andet Sprog, som det danske ikke lige passeligt kunde udtrykke? Mon det daglige Livs Gjenstande fattes deres Udtryk,

¹²⁾ Flere latinske Vendinger er her gengivet paa dansk.

eller har Naturen skabt os stumme som Fisk? Og hvad har de fremmede Sprog i Ejendommelighed og Zirlighed fremfor Modersmaalet?»

I en Fodnote tilføjer Molbech:

»Om endog den patriotiske Colding for sin Tids danske Sprogudvikling og var noget for vidt, saa fortjener dog ogsaa det øvrige i hans djærve Fortale at bemærkes, som en sin Forfatter hædrende kraftig Protest imod det 17. Aarhundredes allerede til hans Tid begyndte Forsømmelse af Modersmaalet og Overgang til Latinismens og Gallismens Periode.« Som vi ser, »en i sin Tid flittig Dyrker af Modersmaalet, en duelig Skolelærer og latinsk Sprogkyndig« (Molbech).

Af mindre trykte Arbejder fra Povl Jensens Haand kan endelig nævnes to ligeledes paa Latin udgivne Lig-taler over Landsdommer Vilhelm Dresselbjerg og Hustru Mette Dresselbjerg til Vognerup: »Stilhed oc Haab, de Christnes Styrelse och Sejer, til Ihukommelse beskreffven af P. J. Colding, København, 1640«. —

*Paulus
J. Coldingius.*

EFTERSLÆGTEN

Povl Jensen Kolding og Hustru Johanne Pedersdatter havde følgende Børn:

1. *Jens Povlsen*, f. 1. Aug. 1609. Blev Lektor i Odense og Sognepræst i Aasum (Odense Amt). Død 20. Juni 1655.

2. *Magdalene Povelsdatter*, f. 5. Novbr. 1611. Gift

med Hans Simonsen Rostocker i Næstved. Død 21. Aug. 1630.

3. *Peder Povlsen*, f. 24. Febr. 1613. Rejste udenlands og ægtede i Polen en Datter af en kendt Historiker Erycius Putanea, Genoveva Ignatia. Død paa Herlufsholm 27. Juni 1645.

4. *Rasmus Povlsen*, f. 19. Marts 1615. Blev Professor ved Københavns Universitet. Død 4. Septbr. 1685.

5. *Lauritz Povlsen*, f. 22. Juli 1618. Død i Kristiania 7. Januar 1657.

6. *Anne Povelsdatter*, f. 6. Septbr. 1620. Gift med Johan (Hans) Didricksen Bartsker, Sognepræst ved Herlufsholm, senere kgl. Konfessionarius og Biskop i Viborg. Hun døde i Kalundborg 1668.

7. *Chatrine Povelsdatter*, f. 16. April 1623. Gift med Renteskriver Jens Christensen i København, senere Jelling.

8. *Ivar Povlsen*, f. 20. Septbr. 1626. Rejste udenlands og havde i flere Aar Ophold ved Fyrst Ragotskys Hof i Konstantinopel. Blev senere det polske Riges Lærer i Befæstningskunst.

En nærmere Omtale af disse og andre Efterkommeres Levnedsløb og Virksomhed vil her føre for vidt og hører vel ogsaa rettelig andet Sted hjemme. Det maa dog omtales, at ligesom Povl Jensen antog Navn efter sin Fødeby Kolding, saaledes antog Børnene, og derigennem mange af Efterkommerne, efter deres Fødeby Navnet Vinding. Om den ældste Søn Jens skal det blot nævnes, at han havde en Søn, Peder Vinding, der blev Assessor i Kancellikollegiet og atter havde flere Efterkommere, som i adskillige Slægtled udgjorde en kendt Præsteslægt.

Nr. 4, Sønnen Rasmus Povlsen Vinding, var den i sin Tid meget bekendte og højt ansete Retslærde, der

først var Professor i Græsk og Historie i København, siden Assessor i det danske Kancelli og i Højesteret, først Kancelliraad, senere Justits- og Etatsraad. Hans største Fortjeneste er hans Meddelagtighed i Udarbejdelsen af Chr. d. 5.s danske Lov af 15. April 1683. Prof. Rasmus Vinding var dog ikke Medlem af det Udvalg, der gav det første Udkast til denne Lov. Men han udarbejdede sammen med Søren Kornerup den saakaldte Kongelov og blev Medlem af den 3. Kommission til Fremsættelse af Forslag til en Landslov.

Rasmus Vinding blev derved den egentlige Forfatter til dette betydningsfulde Arbejde, der bærer Chr. d. 5.s Navn, og som helt op imod vore Dage har dannet Grundlaget for vort Lands Retspleje.

Det bør dog ogsaa omtales, at Rasmus Vinding bl. a. er Forfatter til et Værk: »Regia Academia Hafniensis«, en Bog, der (paa Latin) udkom i København 1665 og paa hvis sidste Sider Forfatteren helliger sine Forældre en kort Levnedsbeskrivelse.¹⁵⁾

Som Slutning paa denne Beretning om Povl Jensen Kolding og hans Slægt skal det endelig anføres, at Rasmus Vinding havde en Søn, Povl Vinding (1658—1712), som var Professor og Assessor i Hofretten. Han havde igen en Datter, Ingeborg Vinding, der blev gift med »Bedemandens Søn« fra Horsens, den velfortjente Officer og Adelsmand, Povl Vendelbo Løvenørn. Om ham og hans Hustru, »Professorens Datter«, var det, at Carl Ploug 1855 skrev sit smukke Digt »Et Kys«, der slutter med en Omtale af den Dag, da saa mange nysgerrige Mennesker var stimlede sammen udenfor Vor Frue Kirke for at faa et Glimt at se af Herligheden, thi

¹⁵⁾ Universitetsbiblioteket.

»da ægtede Ingeborg Vinding
Povl Vendelbo Løvenørn«.

Paa denne Maade knyttedes da, efter mere end 250 Aars Forløb, atter Forbindelsen med den fædrene By, hvorfra Slægten var udgaaet, idet en Digter, Carl Ploug, født i Kolding, skrev sit Digt om dette unge Par, hvoraf Bruden var en Sønesøns Datter af sin Slægts Stamfader, der i sin Tid var opfostret og udgaaet fra den gamle Grænseby.